PAŃSTWOWY TEATR ZIEMI ŁÓDZKIEJ

PROGRAM

Sezon 1960/61

PAŃSTWOWY TEATR ZIEMI ŁÓDZKIEJ
W ŁODZI, ULICA KOPERNIKA NR 8, TELEFON 313-46
Dyrektor i Kierownik artyst. — CZESŁAW STASZEWSKI
Wicedyrektor — HENRYK HOLAJDA

ALEKSANDER OSTROWSKI

BURZA

Dramat w 5 aktach

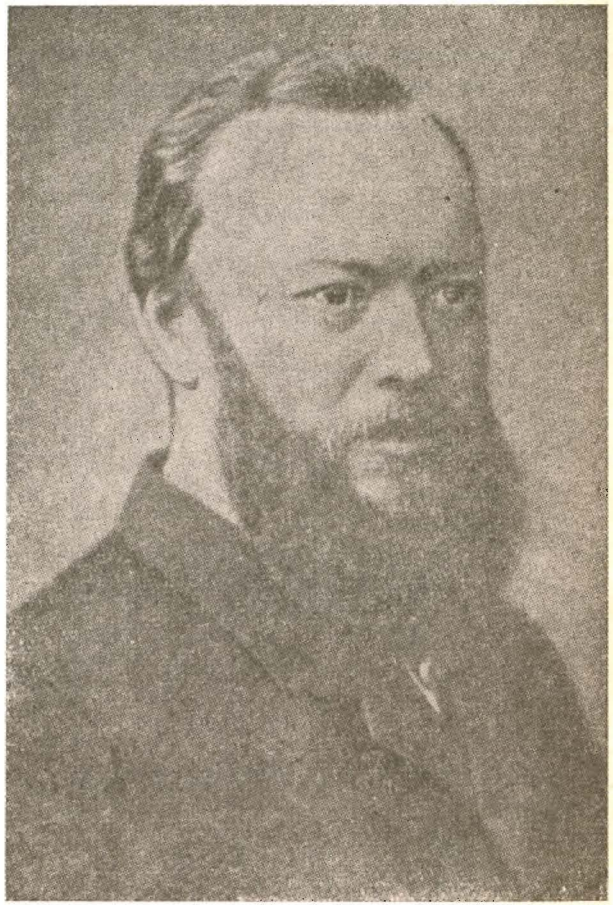

ALEKSANDER OSTROWSKI

ALEKSANDER OSTROWSKI

Aleksander Ostrowski urodził się 12 kwietnia 1823 roku w Moskwie. Żył w wyjątkowych czasach. Zaborczy carat zagarnął wówczas wiele terytoriów krajów ościennych, a władza absolutna święciła największe sukcesy. Jednocześnie Rosja, to siedlisko ciemnoty, ucisku i wyzysku, było terenem największych zmagań. Tu wybuchały ciągle bunty uciskanych chłopów, tu przygotowywano spiski przeciw władzy, w obrębie tego cesarstwa uciskane ludy wzniecały powstania. Rezultatem tych walk, było uwłaszczenie chłopów w połowie 19 wieku, początki kapitalizmu i walka o dalszy postęp społeczny.

W takich to warunkach żył i tworzył Ostrowski.

Urodził się w rodzinie drobnego urzędnika, uczęszczał do I Moskiewskiego Gimnazjum, które ukończył w roku 1840. Potem trzy lata studiował prawo, po czym został urzędnikiem sądowym. Praca, która dawała mu mniej niż skromne dochody, przyczyniła się do gruntowniejszego poznania społeczeństwa, szczególnie środowiska kupieckiego.

Pierwszy utwór Aleksandra Ostrowskiego — komedia „Niewypłacalny dłużnik", był drukowany w roku 1847. Później dopiero Ostrowski poprawił pierwszą wersję utworu i publikował następnie pod tytułem „Kruk krukowi oka nie wykole". W

CZESŁAW STASZEWSKI
dyr. i kier. artystyczny teatru

HENRYK HOLAJDA
wicedyr. teatru

międzyczasie ukazały się też drobne utwory tego pisarza prozą, a od roku 1851 Ostrowski zajmuje się już wyłącznie pracą twórczą. W latach 1852—1859 pisze on i drukuje kilka komedii m. in. „Bieda nie hańbi", „Intratne stanowisko", „Wychowanica", które z kolei wystawiają teatry moskiewskie.

Pod koniec roku 1859 powstaje „Burza" — najwybitniejszy utwór tego pisarza, który był wystawiany przez teatry Moskwy, Petersburga, a następnie publikowany w wydaniu książkowym i w czasopismach. W następnych latach powstaje cały szereg następnych wybitnych sztuk takich jak: „Grzesznicy bez winy", „Las", „Panna bez posagu", Wilki i owce" i inne.

Wreszcie kiedy Ostrowski był już u szczytu sławy i kariery artystycznej — kiedy otrzymał nominację na kierownika programowo-literackiego teatrów moskiewskich w roku 1886 — umiera.

Umiera człowiek nie umiera dzieło. Teatry rosyjskie i zagraniczne do dziś wystawiają z powodzeniem jego sztuki. Jego sława, która za życia pisarza, wyszła za granice Rosji, nie słabnie w dalszym ciągu. Postępowi pisarze i krytycy, którzy za życia pisarza ocenili jego dzieła jako jedno z najlepszych osiągnięć teatru rosyjskiego, cenili go przede wszystkim za walkę o postęp, za realizm, za śmiałe przedstawienie ciemnych stron życia zacofanej Rosji. Czernyszewski, Dobrolubow, Hercen, Plechanow i inni wybitni krytycy bacznie śledzili rozwój pisarza i starali się przyczynić do właściwej interpretacji jego dzieł.

Dziś dzieła Aleksandra Ostrowskiego zna i podziwia prawie cały świat. Bibliografia prac o nim, zajęłaby obszerny tom. Zaś znajomość jego dzieł rośnie z roku na rok. Przyczyniają się do tego w dużej mierze i nasze teatry, dla których dzieła Aleksandra Ostrowskiego stanowią żelazne pozycje w repertuarach.

J. H. W.

ANTONI BYSTROŃ
scenograf

ANIELA BORYSŁAWSKA
reżyser sztuki

LEOKADIA JURDZIŃSKA

O „BURZY" A. OSTROWSKIEGO

Okres w którym żył i działał Aleksander Ostrowski, był okresem niezwykłym w dziejach Rosji. Bo oto kiedy w Europie zachodniej dojrzewały zmiany, mające przyśpieszyć ostateczne zwycięstwo kapitalizmu, tutaj triumfy święciła właśnie władza feudalna. Po kongresie wiedeńskim i po powstaniu dekabrystów, oraz w okresie powstań 1848 roku, Rosja carska nosiła miano — „żandarma Europy", była ostoją światowej reakcji. Mimo to i tutaj dojrzewały powoli zmiany, które miały ten potężny kraj pchnąć także na drogę postępu. Carat przeciwstawiał się temu za wszelką cenę. By utrzymać kraj w stanie izolacji od postępowych idei, nie dopuszczano do przenikania z zewnątrz żadnej nowej myśli, carat był protektorem ciemnoty i zacofania mas. W całym kraju działała sprawnie policja, zaś wszelką postępową myśl starał się w zarodku zdusić potężny Komitet Cenzury.

BRUNON BUKOWSKI

Jak więc widać Aleksander Ostrowski miał niełatwy start literacki w 1847 roku. Tym trudniejszy chyba, że był on pisarzem realistą, a więc pisarzem walczącym o postęp. Autor „Burzy", nim przystąpił do napisania tego najcelniejszego swego dzieła, miał już duże doświadczenie twórcze. Warto dodać, że w tym czasie Ostrowski znajdował się pod ścisłym nadzorem policji i raz za razem spadały na niego zakazy

cenzury. W związku z tym znajdował się w nienajlepszej sytuacji materialnej. Bo teatry płaciły mu niewielkie honoraria, a zakazy dodatkowo powodowały, że żywot jego sztuk na scenach rosyjskich bywał niezwykle krótki.

A mimo to Aleksander Ostrowski nie uległ i „Burza" napisana pod koniec 1859 roku została wystawiona przez teatry Moskwy i Petersburga. Cała postępowa krytyka przyjęła to dzieło z entuzjazmem. Wielki i postępowy krytyk rosyjski Mikołaj Dobrolubow napisał na jej temat artykuł — rozprawę, zatytułowany „Promień światła w królestwie mroku".

EDWARD ŁOWICKI

„Burza" jest dramatem obyczajowym i akcja rozgrywa się w środowisku kupieckim. Jednak autor miał ambicję ukazania w przekroju całego społeczeństwa rosyjskiego swoich czasów i została ona w pełni zrealizowana. Udało mu się to tym lepiej, że odzwierciedlił zasadnicze konflikty epoki.

Konfliktom tym warto się przyjrzeć nieco bliżej. Akcja sztuki rozgrywa się w typowym 19 — wiecznym mieście rosyjskim.

— Oto bogaty kupiec Dikoj. Jest on człowiekiem szanowanym w mieście za swe bogactwo i jednocześnie znienawidzonym za despotyzm i brutalność. Pieniądz, którego wartość zna i który potrafi pomnażać, uczynił go złym. Patriarchalne stosunki panujące w Rosji służą umacnianiu władzy takich ludzi jak on. Dlatego też Dikoj jest rzecznikiem wstecznictwa. Podobnie Kabanowa, Pani — obłąkana arys-

ZBIGNIEW STAWARZ

Antoni Bystroń

Projekt dekoracji do IV aktu

tokratka i pątniczka Fiekłusza, są wiernymi stróżkami starej moralności, obyczajów i porządków. Despotyzm ukształtowany w ciągu wieków feudalnego absolutyzmu, znajduje odzwierciedlenie we władzy matriarchalnej starej Kabanowej i patriarchalnej Dikoja. Utrzymaniu tych stosunków w stanie nienaruszonym, służy fanatyczna religijność i ciemnota. Wszelka chęć zmiany tego stanu rzeczy, szerzenie wiedzy i postępu, traktowane jest przez tych ludzi, jak przestępstwo.

Młodzi są oczywiście lepsi, ale działają w warunkach całkowitej zależności od starych. To właśnie staje się powodem ich tragedii osobistych, które oglądamy na scenie. Tak więc konflikt między starymi i młodymi, między „starym" i „nowym" jest tu konfliktem zasadniczym.

„Burza" jest dramatem obyczajowym. Ale obyczaje nie są niezmienne, są uwarunkowane historycznie i społecznie. To też wnioski jakie nasuwają się po obejrzeniu sztuki są jednoznaczne — to ustrój społeczny był zły i czynił ludzi złymi.

Autor nie mówi nam tego bezpośrednio. Być może zadecydowała tu obawa przed rychłym zdjęciem sztuki z afisza przez cenzurę. Ale jest coś co może nas utwierdzić w tym przekonaniu. — To tragedia Kuligina.

Kuligin jest samoukiem i chce zbudować perpetuum mobile. Wie bowiem, że za opracowanie tego wynalazku może otrzymać milion funtów szterlingów nagrody. Nie wie biedak, że zbudowanie takiej ma-

JANINA MRAZKÓWNA

DANUTA CWYNARÓWNA

ALEKSANDER OSTROWSKI

B U R Z A

Dramat w 5 aktach

Przełożył: JERZY JĘDRZEJEWICZ

SAWIOŁ PROKOFIEWICZ DIKOJ — kupiec, znaczna osobistość w mieście	EDWARD ŁOWICKI
BORYS GRIGORIEWICZ — jego bratanek, młody człowiek, dość wykształcony	ZBIGNIEW STAWARZ
MARFA IGNATIEWA KABANOWA — wdowa po bogatym kupcu	LEOKADIA JURDZIŃSKA
TICHON IWANOWICZ KABANOW — jej syn	BRUNON BUKOWSKI
KATIERINA — jego żona	JANINA MRAZKÓWNA
WARWARA — siostra Tichona	DANUTA CWYNARÓWNA
KULIGIN — mieszczanin, zegarmistrz-samouk, który usiłuje wynaleźć perpetuum mobile	HENRYK DUDZIŃSKI
WANIA KUDRIASZ — młody subiekt, pracownik Dikoja	STEFAN KWIATKOWSKI
FIEKŁUSZA — pątniczka	MARIA LELSKA
GŁASZA — dziewczyna do posług w domu Kabanowej	MARIA NIEDŹWIECKA
PANI Z LOKAJEM — kobieta obłąkana	EUGENIA SUTT
MIESZKAŃCY MIASTA	DOMINIKA BARTOSIEWICZ JADWIGA DERŻYŃSKA RENATA KRESS

Scenografia: ANTONI BYSTROŃ

Reżyseria: ANIELA BORYSŁAWSKA

Konsultant Literacki: JÓZEF HENRYK WIŚNIEWSKI

Projekt kostiumu Dikoja

Antoni Bystroń

Projekt kostiumu Kabanowej

szyny przekreślają prawa fizyki. Tymczasem Kuligin planuje sobie — poprawić za ten milion warunki bytowania najbiedniejszych ludzi w miasteczku i naprawić krzywdy. Tu chyba najwyraźniej widać intencję autora, który nie wierzy w absurdalne akcje filantropijne, natomiast wierzy w konieczność zmiany istniejącego porządku społecznego. Jednocześnie nasuwa się następny wniosek, mianowicie mówi się w sztuce wyraźnie, że człowiek nie jest zły, że zło leży poza nim, że wyzwalają je w człowieku dopiero warunki w jakich jest zmuszony żyć. Widać to najlepiej na przykładzie konfliktów młodych — Katieriny, Warwary, Borysa, Kuligina, czy nawet Tichona — ze starymi.

Konflikt między starymi i młodymi jest odwieczny, jego nasilenie zaś zależne jest zawsze od warunków w jakich ludzie działają. Autor „Burzy" nie poprzestaje zresztą na obnażeniu bezpośrednich konfliktów poszczególnych jednostek. Dopiero losy tych ludzi powiązane i krzyżujące się z sobą, ukazanie wszystkich zależności — daje obraz fatum, które ciąży nad tymi ludźmi. Tym fatum są oczywiście panujące wówczas stosunki społeczne. Taki jest przenośny sens sztuki.

Ukazanie ogromu cierpień człowieka w okowach tych zależności społecznych, w warunkach ciemnoty, nadało dziełu Aleksandra Ostrowskiego najwyższą rangę.

Aktualny sens sztuki, polega na tym, że autor narysował doskonale charaktery i konflikty, które choć w odmiennych wa-

HENRYK DUDZIŃSKI

STEFAN KWIATKOWSKI

Projekt kostiumu Warwary

Antoni Bystroń

Projekt kostiumu Katieriny

runkach, rodzą się i dziś. Bo jeśli nawet zważymy, że od tamtych czasów zmieniło się tak wiele na świecie, to przecież w świadomości ludzkiej zostało sporo przesądów przeszłości. Dziś skazane one są na nieuchronny zanik, to pewne. Jeśli zaś, ten spektakl w jakiś sposób przyczyni się do przyśpieszenia tego procesu w świadomości niektórych ludzi, to chwała sztuce i wykonawcom.

Józef Henryk Wiśniewski

Projekt dekoracji aktu I i 5

Antoni Bystroń

MARIA LELSKA

MARIA NIEDŹWIECKA

EUGENIA SUTT

DOMINIKA BARTOSIEWICZ

JADWIGA DERŻYŃSKA

RENATA KRESS

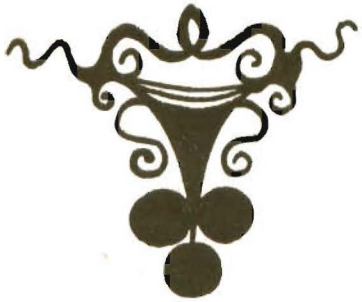

Kierownik organizacji widowni	TADEUSZ BESSERT
„ adm.-gospodarczy .	WOJCIECH ŚLOSARSKI
„ techniczny . . .	TADEUSZ MIERZEJEWSKI
Pracownia malarska . . .	ZDZISŁAW PRADE
„ krawiecka damska .	MIROSŁAWA PAWLICKA
„ „ męska .	MIECZYSŁAW KIDOŃ
„ perukarska . . .	BOGUMIŁ SZYJAKOWSKI
„ stolarska . . .	IZYDOR WOŹNIAK
Brygadier sceny	JERZY AUGUSTYNIAK
Elektryk	WŁODZIMIERZ FRĄCZKIEWICZ

Cena 2 zł—

W naszym repertuarze:

J. KORZENIOWSKI

PANNA MĘŻATKA

*

E. SZWARC

CUD NIE CUD

*

W przygotowaniu:

M. REGNIE

ŁOWCY GŁÓW

*

Instytut Teatralny
ze zbiorów Polskiego Ośrodka Teatralnego

Wydawca: Państwowy Teatr Ziemi Łódzkiej

„Prasa", Łódź. Z. 859. N. 8000. IV. 61. L-12/1389